

Тарасенко Галина Сергіївна —

доктор педагогічних наук, академік Академії наук вищої освіти України, професор кафедри дошкільної та початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Коло наукових інтересів: гуманітаризація освітнього процесу, впровадження екологічної естетики в освітній процес закладів дошкільної та початкової освіти, фахова підготовка педагогів до реалізації взаємозв'язків естетичного та екологічного виховання учнівської молоді. Заслужений працівник освіти України, автор близько 300 публікацій. Є автором новітніх технологій естетико-екологічної освітньої роботи з дошкільниками та молодшими школярами. Створила наукову школу з проблем гуманітаризації початкової освіти (захищено 15 кандидатських дисертацій). Є членом редколегій низки наукових і науково-методичних видань у галузі педагогічних наук

(Дошкільне виховання; Учитель початкової школи; Наукові записки ВДПУ ім. М.Коцюбинського та ін.). Є членом редколегій зарубіжних часописів (Rocznik Naukowy Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy, Czasopismo Pedagogiczne Akademii Pomorskiej w Słupsku, Psihopedagogia Copilului: Child Psychopedagogy Journal). Активно співпрацює з освітянами Польщі, Румунії, Білорусі, Киргизстану, Литви.

e-mail: tarasenkogal@gmail.com

УДК 37.012.1

ПРОБЛЕМА ГУМАНІТАРИЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ В КОНТЕКСТІ НАУКОВИХ ІДЕЙ СЕМЕНА ГОНЧАРЕНКА

(до 90-річчя з дня народження видатного українського педагога)

У статті проаналізовано ідеї видатного українського педагога – академіка НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Гончаренка Семена Устимовича, який зробив величезний внесок у розвиток методології вітчизняної педагогіки. Масштаб педагогічних ідей та глибина осмислення педагогічної інноватики дозволили вченому точно передбачити шляхи гуманітаризації освітнього простору. Наукова спадщина С. У. Гончаренка є прикладом гармонійного злиття фундаментального та гуманітарного підходів до осмислення та конструювання освітніх процесів. Створюючи концептуальні основи сучасної освіти, С. У. Гончаренко цілком на гуманітарних засадах відстоював ідею залучення учнівської молоді до загальнолюдських цінностей у процесі набуття цілісних знань про явища й закономірності розвитку природи, суспільства, людини та усвідомлення шляхів реалізації «олюднених» знань у практичній діяльності.

Ключові слова: С. У. Гончаренко; методологія педагогіки; гуманітаризація; цілісний світогляд особистості.

Постановка проблеми. Творче життя знаного українського педагога-гуманіста, академіка НАПНУ Семена Устимовича Гончаренка – приклад безкорисливого й натхненного служіння науці та правді. Це знакова постать в українській педагогіці, безсумнівний фаховий авторитет, підкріплений вагомими результатами філософсько-педагогічної праці, які пройшли випробування життям. Зроблене ним на терені педагогічної науки вражає масштабністю й висотою людського

духу. Автор проектів Концепції позакласної виховної роботи загальноосвітньої школи (1991), Концепції гуманітаризації загальної середньої освіти (1994), численних статей з означеного філософсько-педагогічного напрямку, С. У. Гончаренко став визначним методологом освіти – чи не найбільшим в історії вітчизняної педагогіки.

Науковий доробок ученого всебічно охоплює методологію й теорію педагогіки, енциклопедичні та довідкові навчальні видання з педагогіки та фізики. Вагомим є внесок С. У. Гончаренка в розроблення освітніх стандартів. Фізик, водночас послідовний гуманітарій за масштабом педагогічних ідей та глибиною осмислення педагогічної інноватики, він точно передбачив правильний шлях «олюднення» сучасної освіти. Суспільний розвиток безперечно відбувається завдяки життю й діяльності таких людей, які пасіонарно служать прогресу. Притаманні С. У. Гончаренку енциклопедична освіченість, наукова принциповість і чесність, надзвичайна працездатність та вимогливість до себе й колег, відкритість до педагогічних інновацій є ознаками розвиненого гуманітарного мислення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема гуманітаризації освітнього процесу стала предметом аналізу в царині філософії освіти та знайшла своє відображення в наукових працях В. П. Андрущенка, О. М. Барно, Т. Б. Буяльської, О. М. Габовича, С. У. Гончаренка, В. І. Добриніної, М. Є. Добрускіна, І. А. Зязюна, В. Г. Кременя, Т. М. Кухтевич, Ю. І. Мальованого, В. О. Огнев'юка, С. О. Сисоєвої, Є. М. Шиянова та інших. Дослідники одноставно відзначають той факт, що гуманітарне й фундаментальне знання є впливовими факторами як розумового, так і загальнокультурного розвитку особистості, адже об'єднуються у високому пориванні до гармонізації взаємовідносин людини з навколишнім світом. Звідси одвічний потяг до ренесансного злиття цих форм пізнання світу. Віра в можливість синтезу гуманітарного й фундаментального знання, в можливість усунення певної стіни між «двома культурами» звучить у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних учених (С. Ф. Клепка, Р. Х. Пірса, Ч. П. Сноу, О. Хакслі). Зокрема, пропонується навіть новий принцип пізнання – холізм. Згідно цієї філософської теорії, кожний об'єкт слід вивчати з боку його цілісності, що є результатом не просто сукупності частин, а особливого духовного чинника – цілісності. Принцип культурологічного холізму передбачає обов'язкову опору не лише на раціональне осягнення дійсності, але й на інтуїтивно-ірраціональне заглиблення в свою культуру.

Утім найбільший внесок у розроблення цієї проблеми належить вітчизняному науковцю *Семену Устимовичу Гончаренку*. Справедливо високу оцінку його місцю й ролі в розвитку української педагогічної науки дав В. П. Андрущенко: «До честі і в світлу пам'ять наших вчителів, зазначу, вони забезпечили нам філософську освіту, що виходила за межі маніпулятивних політичних та ідеологічних міфологем [...]. Лідерами першої величини в ті часи в українській філософії були Павло Копнін і Володимир Шинкарук, Сергій Кримський і Мирослав Попович. У галузі політичних наук цю місію виконали Іван Курас і Фелікс Рудич, Віктор Пазенок і Микола Михальченко; у педагогіці – Василь Сухомлинський, Іван Зязюн і Семен Гончаренко» [1, с. 9].

Наукові ідеї С. У. Гончаренка захоплювали його сучасників і продовжують надихати нові покоління молодих науковців. Колеги-одномудці завжди адекватно оцінювали масштаб педагогічних ідей Семена Устимовича. Зокрема, Ю. І. Мальований, друг і сподвижник наукових ідей видатного педагога, дуже точно назвав його «лицарем педагогічної науки» [10, с. 21]. Шляхетність, інтелігентність, істинний патріотизм С. У. Гончаренка стали надійною основою лицарства й жертвовного служіння педагогічній науці.

Н. Г. Ничкало влучно характеризує С. У. Гончаренка як «совість педагогічної науки», адже вчений постійно дбав про вдосконалення її поняттєво-термінологічного апарату, про уточнення, доповнення й обґрунтування змісту основних категорій, понять і термінів сучасної педагогіки. Учений не міг погодитися із підміною понять, їх примітивним тлумаченням і спрощенням [11, с. 13].

В. Р. Ільченко, високо оцінюючи внесок С. У. Гончаренка у вітчизняну освіту, неодноразово наголошує на визначній ролі вченого у справі зближення природничо-наукової й гуманітарної картини світу [16].

В. О. Радкевич підкреслює визначну роль ідей видатного педагога у царині гуманізації професійної освіти, яка полягає не тільки в оновленні змісту навчального матеріалу, а й методів, орієнтуючи їх на звеличення особистості майбутнього фахівця [12, с. 19].

О. М. Семенов звертає увагу на особливе піклування С. У. Гончаренка про методологічну культуру здобувачів, серед складників якої видатний український методолог виокремлює культуру мислення, що ґрунтується на методологічних знаннях, дослідницьких позиціях, та рефлексію, що дає змогу яскравіше побачити зміст досліджуваної діяльності. До характеристики методологічної культури С. У. Гончаренко застосовував акмеологічний підхід, який багатомірно характеризує стан особистості дослідника є стрижнем професійного світогляду, професійно педагогічної культури [14, с. 119-120].

Молоді дослідники педагогічних проблем активно використовують науковий спадок українського вченого. Зокрема, низка публікацій належить А. М. Самко, яка прицільно вивчає життя й педагогічну спадщину академіка С. У. Гончаренка. Серед іншого, дослідниця приділяє чільну увагу дидактичним аспектам освіти дорослих у працях ученого [13].

Оцінюючи масштаб ідей Семена Устимовича Гончаренка, розуміємо, що поодинокі спроби наближення до глибинної їх суті заслуговують на всьляку підтримку. У той же час «золотий фонд» української педагогічної науки, у тому числі багатство ідей академіка С. У. Гончаренка, потребує подальшого системного вивчення та впровадження в освітній простір.

Мету статті вбачаємо в аналізованні ідей С. У. Гончаренка щодо мети та шляхів гуманітаризації освітнього простору в контексті оновлених парадигм розвитку вітчизняної освіти.

Виклад основного матеріалу. Гуманітаризація освітнього простору за правом належить до провідних суспільних пріоритетів сьогодення. Оновлення української школи, перехід на компетентнісний вимір освіти, увага до інтеграції знань учнівської молоді та формування в неї емоційного інтелекту – все це є ознаками звернення суспільного мислення до проблеми «олюднення» змісту освіти на основі «адсорбції» загальнолюдських цінностей.

Людство здавна намагалось через освіту знайти шлях до самоусвідомлення. Гуманітарний (франц. *Humanitaire*; латин. *humanitas* – людяність, людська природа) – той, що належить до суспільних наук, які вивчають людину та її культуру. З нашого погляду, гуманітарний (підхід, предмет, знання тощо) – це той, що заснований, передусім, на любові до людини, а не лише на знаннях про неї. Тому гуманітарний підхід до освітніх процесів означає не «озброїти знаннями» про людину, а «запалити духовний вогонь» у знаннях про неї.

У той же час універсалізм пізнання світу, що яскраво спалахнув у творчості геніїв доби Відродження, й досі розбухує думки науковців. Історія розвитку науки свідчить, що морально-естетичне й наукове пізнання об'єднувались у теоріях і підходах багатьох учених. Піфагор і Авіценна, Лукрецій Кар і Дж. Бруно, Й. В. Гете, Е. Резерфорд, А. Ейнштейн, Д. Менделєєв, В. Вернадський – їхні теорії мають не лише наукову, але й культурно-естетичну цінність. Тут сфери науки, філософії й мистецтва синкретично об'єднані. В. Вернадський вважав творчість Платона, Лукреція Кара, Леонардо да Вінчі, Гете рідкісними прикладами синтезу художньої й наукової творчості під час вивчення природи. Сам В. Вернадський, що подарував світу вчення про ноосферу, був не лише натуралістом, але й взірцем яскравого гуманітарія: досконало знав історію світової культури, глибоко вивчав мистецтво, зокрема античне. Вірні й послідовні служителі фундаментальних наук часто були наділені яскравим гуманітарним мисленням (І. Павлов, М. Планк, А. Пуанкаре, Л. Ландау, П. Дірак, Д. Томсон, Н. Вінер, П. Капіца та інші).

Історія науки й культури містить багато прикладів високого універсалізму підходів до пошуку наукової істини: А. Ейнштейн, Н. Бор (фізики й музиканти), Й. Кеплер (астроном і поет), Й. В. Гете (поет, учений-натураліст), О. Бородін (композитор і хімік), А. Швейцер (музикант, теолог, лікар), М. Ломоносов (вчений-натураліст, поет, художник). Органічна взаємодія наукового та естетичного пізнання світу яскраво представлена на прикладах діяльності видатних хіміків Д. Менделєєва, О. Бутлерова, С. Лебедева. Науковий та художній

погляди на природу поєднували мандрівники-дослідники М. Пржевальський та П. Козлов, географ П. Семенов-Тянь-Шанський, етнограф В. Арсенєв, геолог В. Обручев, мінеролог О. Ферсман, зоологи Б. Гржимек і Дж. Даррел, океанограф Ж. І. Кусто та інші. Всі вони ніби «злетіли ввись», піднявшись над сухою констатацією наукових фактів і «осердечили» (Г. Сковорода) знання, якому служили й віддали цьому служінню життя.

Серед харизматичних прикладів універсалізму наукового пізнання істини, на жаль, ніколи не згадують педагогів, які, власне, досліджують світоглядну проблематику в освіті. Тепер ми точно знаємо, що такі приклади є. Найяскравішим прикладом гармонійного злиття фундаментального та гуманітарного підходів до осмислення та конструювання освітніх процесів був і є Семен Устимович Гончаренко, який чимало сил присвятив послідовному пошуку шляхів формування в учнів цілісної картини світу. Гуманітаризація освіти у тому сенсі була для нього оптимальним наближенням до успіху.

Створюючи концептуальні основи сучасної освіти, С. У. Гончаренко цілком на гуманітарних засадах відстоював ідею залучення дітей та молоді до загальнолюдських цінностей за допомогою оволодіння найбільш значущими досягненнями людської цивілізації з метою набуття цілісних знань про явища й закономірності розвитку природи, суспільства, людини та усвідомленої реалізації таких знань у практичній діяльності. С. У. Гончаренко неодноразово акцентував увагу на тому, що ефективне навчання учнівської молоді не є можливим поза формуванням сучасної наукової картини світу – цілісної системи уявлень про загальні властивості й закономірності природи, суспільства, людського мислення, яка виникає в результаті систематизації, узагальнення й синтезу основних природничо-наукових і суспільствознавчих принципів, понять і теорій.

Треба зазначити, що така позиція ученого формувалася системно й послідовно. С. У. Гончаренко тривалий час досліджував проблему гуманітаризації освітнього процесу, висловлюючи яскраві, дійсно непересічні думки у численних статтях і виступах перед освітянами [4; 5; 6; 7; 8]. У цьому ракурсі великий інтерес викликає стаття С. У. Гончаренка «І все-таки гуманітаризація» [6]. У статті теоретично обґрунтовано істотну різницю засад гуманітаризації й гуманізації освіти, чітко визначено зміст основних положень процесу її гуманітаризації, жодне з яких не є змістом гуманізації. Вказане роз'яснення надзвичайно важливе для педагогічної практики, оскільки дає змогу професійно втілювати основні положення гуманітаризації без жорсткого прив'язування до процесу гуманізації, який має свій зміст і свої конкретні завдання. Важливі положення статті націлюють на розроблення шляхів формування світогляду особистості учня та є ключовими у реалізації концепції гуманітаризації освіти. Учений обґрунтовано вважав найважливішою компонентою гуманітарно-орієнтованої освіти цілісний світогляд особистості, орієнтований на загальнолюдські й національні цінності. З його погляду, гуманітаризація освіти потребує опрацювання концепції відродження й розвитку особистості, в основі якої є визнання прав людини, єдності людини й навколишнього середовища, необхідності ціннісного ставлення до себе, до інших осіб і природи [6, с. 3].

Якщо сучасні вчені часто тлумачать гуманізацію та гуманітаризацію як процеси, які є тотожними, доповнюють один одного й вивчаються у взаємозв'язку, то ми дотримуємося наукових позицій С. У. Гончаренка, який наполегливо розрізняє гуманізацію та гуманітаризацію як два незалежних методологічних принципи, що перебувають у взаємодії, але мають свої цілі й завдання. Якщо гуманізація освітніх процесів, насамперед, торкається сфери стосунків, то гуманітаризація освіти визначає масштаб мислення й осмислення кінцевого результату освіти в культурологічних вимірах.

Наполягаючи на гуманітаризації освітнього процесу, не можна не дбати про непорушений авторитет фундаментальних наук. Слід пам'ятати, що статус науки у нашому суспільстві нині надзвичайно занижений – його тримає лише невелика частка не прагматично мислячих людей. Представники фундаментальних наук б'ють на сполох, констатуючи нечуваний занепад донедавна розвиненої науково-освітньої системи [2; 3]. Вважають, що людство байдуже спостерігає

ренесанс ворожих для науки систем мислення та громадської поведінки. Констатують низьку якість підручників і примітивізм методик викладання основ наук. Застерігають від хибної гуманітаризації освіти (яка вбиває фундаментальні науки чисельністю) і врешті призведе до остаточної депопуляції науки [3, с. 60-61].

Утім істинна гуманітаризація ніколи не зазіхає на високий авторитет наукового знання, а лише підносить його на більш високий ціннісний щабель. Трансформуючи геніальні думки С. У. Гончаренка, можна із впевненістю говорити про шкідливість «уроку-пустоцвіту», «лекції-пустоцвіту», які презентують учням (студентам) «рафіноване» знання, очищене від емоцій, переживань і ставлень. І нема в таких знаннях місця людині з багатством її почувань і соціальних зв'язків. Ніколи не сформувати на таких заняттях емоційний інтелект молодих поколінь, яким належить зберегти природу й соціум від знищення «брутальним гаманцем».

Сміливо розширюючи свідомість і критерії пізнання істини, педагоги повинні вчити своїх учнів пізнавати об'єктивне не лише через об'єктивне, але й через багатство суб'єктивного. Лише так закони фізики, механіки, хімії, біології, філології пояснюють учням не лише світ, який навколо них, але й світ, який всередині них.

В останні роки життя Семен Устимович у публічних виступах неодноразово підкреслював, що інформаційно-пізнавальна парадигма сучасної освіти не виконує своєї конструктивної соціальної місії – не дає змогу адекватно формулювати й розв'язувати складні проблеми розвитку суспільства, збереження екології природи й людської духовності. Тому вона має поступитися соціально-культурній парадигмі, яка характеризується аксіологічною наповненістю, відкритістю, внутрішньою діалогічністю і тим відрізняється від традиційної.

Соціально-культурна парадигма передбачає гармонію складників національно-культурного досвіду: науки, культури, мистецтва. Така освітня парадигма не суперечить фундаменталізації освітнього процесу, навпаки – інтегрується з нею, збагачуючи її цінностями. Легко, без жодного спротиву С. У. Гончаренко сприймав ідеї «зрощення», по суті, органічного єднання екологічного й естетичного, підтримуючи тим розвиток гуманітарної екології й відкриваючи шлях до подальшого впровадження аксіологічного виміру в гносеологічні та стосункові аспекти ставлення людини до природи [15].

Грунтуючись на ідеях видатного педагога нашого часу, все більше розуміємо, що гуманітаризація у вищих навчальних закладах не може бути зреалізована, наприклад, лише за рахунок виокремлення блоку соціально-гуманітарних дисциплін. У викладанні дисциплін кожного блоку потрібний мотивований пошук педагогом морально-ціннісних (соціальних і особистих) проблем, їх осмислення та формулювання в контексті проблемного поля дисципліни. Опанування кожного напрямку наукового знання повинно бути запліднене цінностями й духом творчості.

Гуманітаризація вищої освіти, згідно ідей С. У. Гончаренка, настійливо вимагає переорієнтації з предметно-змістового принципу навчання основам наук на вивчення цілісної картини світу, на трансляцію не «чистих», а «олюднених» знань з опорою на базові цінності людства [6]. Це обумовлює пріоритетний розвиток загальнокультурного компоненту в змісті, формах і методах вузівського навчання, що, в свою чергу, допомагає долати утилітарно-прагматичний, вузько предметний, навіть технократичний підхід до професійної освіти майбутнього фахівця. Це посилює роль інтеграції наукового знання у способах його викладання учнівській молоді. І радо сприймаємо той факт, що пошуки в цьому напрямку нині значно поживались.

Гуманітаризація передбачає також переорієнтацію пріоритетів у визначенні освітніх ідеалів – відмову від технократичних підходів і переорієнтування освітнього процесу на формування перш за все духовного світу особистості, утвердження духовних цінностей як першооснови у визначенні цілей і змісту освіти через «олюднення» знань, формування цілісної гармонійної картини світу з повноцінним відображенням у ній світу культури, світу людської духовності. Адже технократизм мислення може бути притаманним і представникам

природничих наук, і політичному діячеві, і митцю, і, на жаль, педагогу. Істотними рисами такого мислення є примат засобів над метою, окремої мети над сенсом і загальнолюдськими інтересами, символу над буттям і реальностями сучасного світу, техніки (у тому числі і психотехніки) над людськими цінностями. Для технократичного мислення не існує категорій моральності, совісті, людського переживання й гідності.

У продовження ідей С. У. Гончаренка дослідники шукають шлях до успішної гуманітаризації педагогічної освіти. На думку І. А. Зязюна, він пролягає через невпинну трансляцію цінностей у процес вузівської підготовки вчителя. Ціннісні основи гуманітаризації вищої педагогічної освіти варто тлумачити як зразки педагогічної культури, які неодноразово суспільно схвалені і традиційно передаються з покоління в покоління, які виразно функціонують в культурному житті людства, в міжпоколінній взаємодії, врешті в педагогічних теоріях, системах, технологіях [9]. Два Титани Духу в царині української освіти – Іван Андрійович Зязюн і Семен Устимович Гончаренко – абсолютно не випадково зустрілись у часі та просторі, адже однаково розуміли місію освіти в культурному розвитку України й одночасно творили нову філософію вітчизняної педагогіки.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз наукової спадщини визначного вченого потрібний насамперед сьогodнішнім і прийдешнім поколінням науковців, оскільки надихає на творчий пошук, дисциплінує думку й організовує на сумлінну працю, утворюючи водночас своєрідний «ландшафт пам'яті» (А. М. Киридон). Немає у вітчизняному педагогічному просторі людини, яка б не знала академіка С. У. Гончаренка. Його книжки давно стали педагогічними бестселерами. Його виступи завжди збирали величезні аудиторії, у яких переконливо звучали найпередовіші освітянські ідеї. Його ім'я завжди було огорнуто ореолом людської поваги й високо відзначено на офіційних рівнях.

Проте працював Семен Устимович не заради звань і нагород. За життя він отримав набагато більше – величезну любов і шану від учнів. Людина-гуманіст, він користувався незаперечним авторитетом серед фахівців, численних докторантів й аспірантів. С. У. Гончаренко сформував потужну наукову школу. Офіційно під його керівництвом виконано й успішно захищено понад вісімдесят п'ять докторських і кандидатських дисертаційних досліджень. Не злічити також тих, кому неодноразово допомагав порадою, кого консультував, підтримував, стимулював до пошуку [17].

Семен Устимович Гончаренко – учитель не за формально-професійними ознаками. Він є Учителем згідно своєї високої життєвої місії. Надзвичайна інтелігентність у ставленні до людей, висока толерантність, виключна порядність ученого уможливила народження величезної наукової школи, представники якої, як насіння від зрілого плоду, розсіялися по всій Україні й сьогодні дають нові паростки наукового знання, піднімають нову генерацію молодих дослідників. Осмислення наукової спадщини видатного педагога тільки розпочалося й чекає системного вивчення.

Академік С. У. Гончаренко ще за життя став знаковою фігурою у вітчизняній педагогіці. Учений-енциклопедист, послідовний захисник фундаментального знання з всеосяжним гуманітарним мисленням – він уособлює завтрашній день української науки, яка обов'язково вийде на цей гармонійний вимір.

Використані джерела

1. Андрущенко Віктор. «Філософське самовбивство» останніх радянських гуманітаріїв / Віктор Андрущенко // Філософія освіти. – 2012. – № 1–2 (11). – С. 7–15
2. Буяльська Т.Б. Концепція, що потребує втілення / Т.Б.Буяльська // Педагогіка і психологія. – 1995. – №2. – С. 3–11.
3. Габович О. Гуманітаризація науки чи її криза? / О. Габович // Вісник Національної академії наук України. – 2001. – № 7. – С. 54–61.
4. Гончаренко С.У. Гуманітаризація загальної середньої освіти / С. У. Гончаренко, Ю. І. Мальований

- // Початкова школа. – 1995. – № 4. – С. 9–14.
5. Гончаренко С.У. Гуманізація і гуманітаризація освіти / С.У.Гончаренко, Ю.І.Мальований // Шлях освіти. – 2001. – №2. – С. 2–6; № 3. – С. 2–8.
 6. Гончаренко С. У. І все таки – гуманітаризація / С.У.Гончаренко // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 1. – С.3–7.
 7. Гончаренко С. У. Педагогічна сутність гуманітаризації шкільної освіти/ С. У. Гончаренко, Ю. І. Мальований // Рідна школа. – 1994. – № 10. – С. 30–33.
 8. Гуманітаризація загальної середньої освіти: (Проект концеп.) / Авт.: С. У. Гончаренко, Ю. І. Мальований. – К.: Освіта, 1994. – 34 с.
 9. Зязюн І. А. Гуманістична парадигма в освіті / І. А. Зязюн // Вища школа: реалії, тенденції, перспективи розвитку. Ч.ІІ: Нова парадигма вищої освіти. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 17–18 квітня 1996 р. – К., 1996. – С. 18–20.
 10. Мальований Ю. І. Лицар педагогічної науки / Ю. І. Мальований // Семен Устимович Гончаренко : біобібліогр. покажч. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [упоряд.: Стельмах Н. А., Айвазова Л. М. ; наук. ред. Заліток Л. М. ; бібліогр. ред. Пономаренко Л. О.]. – К. : Нілан-ЛТД, 2013. – С.21–23.
 11. Ничкало Н. Творча спадщина Вченого – народний скарб / Нелля Ничкало // Семен Устимович Гончаренко : біобібліогр. покажч. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; [упоряд.: Стельмах Н. А., Айвазова Л. М. ; наук. ред. Заліток Л. М. ; бібліогр. ред. Пономаренко Л. О.]. – К. : Нілан-ЛТД, 2013. – С.10–15.
 12. Радкевич В. О. Методолог, дидакт, гуманіст / В. О. Радкевич // Семен Устимович Гончаренко : біобібліогр. покажч. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [упоряд.: Стельмах Н. А., Айвазова Л. М. ; наук. ред. Заліток Л. М. ; бібліогр. ред. Пономаренко Л. О.]. – К. : Нілан-ЛТД, 2013. – С.16–20.
 13. Самко А. М. Дидактичні аспекти освіти дорослих у працях С. У. Гончаренка / А. М. Самко // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи, – 2014. – № 1 (8). – С. 239–246.
 14. Семенов О. М. Семен Устимович Гончаренко як акмеособисть у царині методології науково-педагогічних досліджень / О. М. Семенов // Фізико-математична освіта : науковий журнал. – 2016. – Випуск 4(10). – С. 117–120.
 15. Тарасенко Г. С. Аксиологічний підхід до інтеграції мистецьких дисциплін у контексті гуманітаризації вищої освіти / Г. С. Тарасенко, Б. І. Нестерович // Вісник Житомирського держ. університету ім. І. Франка. – Житомир, 2005. – Вип. 21. – С. 12–15.
 16. Технології інтеграції змісту освіти : зб. наук. пр. [ред. кол., головн. ред. В.Р. Ільченко]. – Полтава : ПОІППО, 2014. – Вип. 6. – 326 с.
 17. Гончаренко Семен Устинович [Електронне джерело]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/.../Гончаренко_Семен_Устимович

References

1. Andrushhenko Viktor. «Filosofsijke samovybystvo» ostannikh radjansjkykh ghumanitarijiv / Viktor Andrushhenko // Filosofija osvity. – 2012. – № 1–2 (11). – С. 7–15
2. Bujaljsjka T.B. Konceptija, shho potrebuje vtillennja / T.B. Bujaljsjka // Pedagoghika i psykhologhija. – 1995. – № 2. – С. 3–11.
3. Ghabovych O. Ghumanitaryzacija nauky chy jiji kryza? / O. Ghabovych // Visnyk Nacionaljnoji akademiji nauk Ukrajiny. – 2001. – № 7. – С. 54–61.
4. Ghoncharenko S.U. Ghumanitaryzacija zaghaljnoji serednjoji osvity / S. U. Ghoncharenko, Ju. I. Maljovanyj // Pochatkova shkola. – 1995. – № 4. – С. 9–14.
5. Ghoncharenko S.U. Ghumanitaryzacija i ghumanitaryzacija osvity / S.U.Ghoncharenko, Ju.I.Maljovanyj // Shljakh osvity. – 2001. – № 2. – С. 2–6; № 3. – С. 2–8.
6. Ghoncharenko S. U. I vse taky – ghumanitaryzacija / S.U.Ghoncharenko // Pedagoghika i psykhologhija. – 1995. – № 1. – С.3–7.
7. Ghoncharenko S. U. Pedagoghichna sutnistj ghumanitaryzaciji shkiljnoji osvity/ S. U. Ghoncharenko, Ju. I. Maljovanyj // Ridna shkola. – 1994. – № 10. – С. 30–33.
8. Ghumanitaryzacija zaghaljnoji serednjoji osvity: (Proekt koncep.) / Avt.: S. U. Ghoncharenko,

- Ju. I. Maljovanyj. – K.: Osvita, 1994. – 34 s.
9. Zjazjun I. A. Ghumanistychna paradyghma v osviti / I. A. Zjazjun // Vyshha shkola: realiji, tendenciji, perspektyvy rozvytku. Ch.II: Nova paradyghma vyshhoji osvity. Materialy mizhnarodnoji naukovopraktychnoji konferenciji 17–18 kvitnja 1996 r. – K., 1996. – S. 18–20.
 10. Maljovanyj Ju. I. Lycarpedagoghichnoji nauky / Ju. I. Maljovanyj // Semen Ustymovych Ghoncharenko : biobibliogr. pokazhch. / NAPN Ukrainy, DNPB Ukrainy im. V. O. Sukhomlynsjkogho ; [uporjad.: Steljmakh N. A., Ajvazova L. M. ; nauk. red. Zalitok L. M. ; bibliogr. red. Ponomarenko L. O.]. – K. : Nilan-LTD, 2013. – S.21–23.
 11. Nychkalo N. Tvorchy spadshhyna Vchenogho – narodnyj skarb / Nellja Nychkalo // Semen Ustymovych Ghoncharenko : biobibliogr. pokazhch. / NAPN Ukrainy, DNPB Ukrainy im. V. O. Sukhomlynsjkogho ; [uporjad.: Steljmakh N. A., Ajvazova L. M. ; nauk. red. Zalitok L. M. ; bibliogr. red. Ponomarenko L. O.]. – K. : Nilan-LTD, 2013. – S.10–15.
 12. Radkevych V. O. Metodologh, dydakt, ghumanist / V. O. Radkevych // Semen Ustymovych Ghoncharenko : biobibliogr. pokazhch. / NAPN Ukrainy, DNPB Ukrainy im. V. O. Sukhomlynsjkogho ; [uporjad.: Steljmakh N. A., Ajvazova L. M. ; nauk. red. Zalitok L. M. ; bibliogr. red. Ponomarenko L. O.]. – K. : Nilan-LTD, 2013. – S.16–20.
 13. Samko A. M. Dydaktychni aspekty osvity doroslykh u pracjakh S. U. Ghoncharenka / A. M. Samko // Osvita doroslykh: teorija, dosvid, perspektyvy, – 2014. – № 1 (8). – S. 239–246.
 14. Semenogh O. M. Semen Ustymovych Ghoncharenko jak akmeosobystj u caryni metodologhiji naukovopedagoghichnykh doslidzhenj / O. M. Semenogh // Fyzyko-matematychna osvita : naukovyj zhurnal. – 2016. – Vypusk 4(10). – S. 117–120.
 15. Tarasenko Gh. S. Aksiologhichnyj pidkhid do integraciji mystecjykh dyscyplin u konteksti ghumanitaryzaciji vyshhoji osvity / Gh. S. Tarasenko, B. I. Nesterovych // Visnyk Zhytomyrskogho derzh. universytetu im. I. Franka. – Zhytomyr, 2005. – Vyp. 21. – S. 12–15.
 16. Tekhnologhiji integraciji zmistu osvity : zb. nauk. pr. [red. kol., gholovn. red. V.R. Iljchenko]. – Poltava : POIPPO, 2014. – Vyp. 6. – 326 s.
 17. Ghoncharenko Semen Ustymovych [Elektronne dzherelo]. – Rezhym dostupu: https://uk.wikipedia.org/.../Ghoncharenko_Semen_Ustymovych

Тарасенко Г. С., академик АНВО Украины, доктор педагогических наук, профессор, профессор кафедры дошкольного и начального образования Винницкого государственного педагогического университета имени Михаила Коцюбинского, г. Винница, Украина, e-mail: tarasenkogal@gmail.com

ПРОБЛЕМА ГУМАНИТАРИЗАЦИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА В КОНТЕКСТЕ НАУЧНЫХ ИДЕЙ СЕМЁНА ГОНЧАРЕНКО (к 90-летию со дня рождения выдающегося украинского педагога)

В статье анализируются идеи выдающегося украинского педагога – академика НАПН Украины, доктора педагогических наук, профессора Гончаренко Семёна Устимовича, которому принадлежит огромный вклад в развитие методологии отечественной педагогики. Масштаб педагогических идей и глубина осмысления педагогической инноватики позволили учёному точно предугадать пути гуманитаризации образовательного пространства. Научное наследие С. У. Гончаренко является примером гармоничного слияния фундаментального и гуманитарного подходов к осмыслению и конструированию образовательных процессов. Создавая концептуальные основы современного образования, С. У. Гончаренко целиком на гуманитарных принципах отстаивал идею приобщения учащейся молодежи к общечеловеческим ценностям в процессе приобретения целостных знаний о явлениях и закономерностях развития природы, общества, человека и осознания путей реализации.

Ключевые слова: С. У. Гончаренко; методология педагогики; гуманитаризация образования; целостное мировоззрение личности.

Tarasenko H., *Doctor of Pedagogical Sciences (Ph.D), Professor; Professor of the Department of Preschool and Primary Education of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine, e-mail: tarasenkogal@gmail.com*

**PROBLEM OF HUMANITARIZATION OF EDUCATIONAL SPACE
IN THE CONTEXT OF THE SCIENTIFIC IDEAS OF SEMEN HONCHARENKO
(to the 90th anniversary of the birth of the outstanding Ukrainian educator)**

The article discusses the ideas of the prominent Ukrainian educator - academician of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Doctor of Pedagogical Sciences, professor Semen Honcharenko, who contributed significantly to the development of the methodology of domestic pedagogy. The scope of pedagogical ideas and depth of understanding pedagogical innovations allowed the scientist to accurately predict ways of humanitarization of educational space. The scientific heritage of S.Honcharenko is an example of a harmonious consolidation of fundamental and humanitarian approaches to understanding and designing the educational processes. Creating the conceptual foundations of modern education S. Honcharenko defended on the humanitarian grounds the idea to involve pupil's youth into universal values during the process of acquiring holistic knowledge about the phenomena and laws of the development of nature, society, man and awareness of the ways of implementing "humanized" knowledge in practical activity.

According to the scientific positions of S. Honcharenko, humanization and humanitarization are distinguished as two independent methodological principles that are in interaction, but have their own goals and objectives. While the humanization of educational processes primarily affects the sphere of relationships, the humanitarization of education determines the scale of thinking and comprehension of the final result of education in cultural dimensions.

Modern socio-cultural paradigm implies the harmony of the components of national and cultural experience: science, culture, art. This educational paradigm does not contradict the fundamentalization of the educational process, on the contrary - integrates with it, enriching its values.

The humanitarization of education, according to the ideas of S. Honcharenko, urgently requires a reorientation from the substantive-content principle of teaching the fundamentals of science to study the integral picture of the world, to broadcast not "pure", but "humanized" knowledge based on the basic values of humanity.

The renewal of the Ukrainian school, the transition to the competence dimension of education, attention to the integration of knowledge of pupil's youth and the formation of emotional intelligence of pupils – all are signs of the appeal of social thought to the problem of the humanization of the educational space on the basis of "adsorption" of universal values. All this testifies that the reflection of the scientific heritage of S.Honcharenko has already begun and awaits the systematic study.

Keywords: S. Honcharenko; methodology of pedagogy; humanitarization; integral world outlook of personality.